INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

O‘ZBEKISTONDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNIRIVOJLANTIRISHINING HUQUQIY ASOSLARI: MUAMMOLARVA YECHIMLARI

Maxmudov Shaxzod O‘ktamjon o‘g‘li

O‘zbekiston milliy universiteti, magistr talabasi

E-mail: smaxmudov015@gmail.com,

+998-91-246-77-78

Annotatsiya

Ushbu maqola O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishning huquqiy asoslarini chuqur tahlil qiladi. Unda mavjud qonunchilikdagi muammolar va ularning innovatsion faoliyatga ta’siri ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot innovatsion tadbirkorlik subyektlari duch kelayotgan asosiy to‘siqlarni aniqlashga qaratilgan. Maqolada ushbu muammolarni bartaraf etish bo‘yicha amaliy takliflar va huquqiy mexanizmlar ishlab chiqilgan. Natijada, innovatsion ekotizimni mustahkamlashga xizmat qiluvchi yechimlar taqdim etiladi.

Kalit so‘zlar: Innovatsion Tadbirkorlik, Huquqiy Asoslar, O‘zbekiston, Rivojlanish, Qonunchilik, Muammolar, Yechimlar, Innovatsion Ekotizim

Abstract

This article provides an in-depth analysis of the legal foundations for the development of innovative entrepreneurship in Uzbekistan. It examines existing legislative problems and their impact on innovative activities. The research aims to identify key obstacles faced by innovative entrepreneurship entities. The article develops practical proposals and legal mechanisms to overcome these issues. Consequently, solutions are presented that contribute to strengthening the innovative ecosystem.

Keywords: Innovative Entrepreneurship, Legal Foundations, Uzbekistan, Development, Legislation, Challenges, Solutions, Innovation Ecosystem

Аннотация

Данная статья предлагает углубленный анализ правовых основ развития инновационного предпринимательства в Узбекистане. В ней рассматриваются существующие законодательные проблемы и их влияние на инновационную деятельность. Исследование направлено на выявление ключевых препятствий, с которыми сталкиваются субъекты инновационного предпринимательства. В статье разработаны практические предложения и правовые механизмы для преодоления этих проблем. В результате представлены решения, способствующие укреплению инновационной экосистемы.

Ключевые слова: Инновационное Предпринимательство, Правовые Основы, Узбекистан, Развитие, Законодательство, Проблемы, Решения, Инновационная Экосистема

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida innovatsion tadbirkorlik iqtisodiy o‘sishning asosiy drayveri, raqobatbardoshlikni ta’minlovchi muhim omil hamda jamiyat taraqqiyotining katalizatori sifatida e’tirof etilmoqda. Dunyo miqyosida davlatlar o‘z iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, yangi ish o‘rinlari yaratish va aholi farovonligini oshirish maqsadida innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlashga katta e’tibor qaratmoqda. Innovatsion g‘oyalarni tijoratlashtirish va ularni muvaffaqiyatli biznesga aylantirish uchun qulay huquqiy va institutsional muhitni yaratish har bir davlatning ustuvor vazifalaridan biridir.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar, xususan, iqtisodiyotni liberallashtirish va tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan strategik yo‘nalishlar innovatsion faoliyatni rag‘batlantirishni taqozo etmoqda. Prezident Sh.M. Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan "Yangi O‘zbekiston" konsepsiyasi doirasida innovatsion iqtisodiyotni qurish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishga alohida urg‘u berilmoqda [1]. Biroq, innovatsion tadbirkorlikning barqaror rivojlanishi uchun mavjud huquqiy asoslarning samaradorligini tahlil qilish va ularni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishning huquqiy asoslari, ularning amaldagi holati, mavjud muammolar va to‘siqlar chuqur ilmiy tahlilni talab qiladi. Mavjud qonunchilik bazasining innovatsion jarayonlarning o‘ziga xos xususiyatlariga mos kelmasligi, intellektual mulkni himoya qilish mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi, startaplar va venchur moliyalashtirish uchun huquqiy kafolatlarning zaifligi kabi masalalar innovatsion ekotizimning to‘laqonli shakllanishiga to‘sqinlik qilmoqda [2]. Ushbu maqolaning maqsadi O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni huquqiy tartibga solishning asosiy jihatlarini atroflicha o‘rganish, aniqlangan muammolarni tanqidiy tahlil qilish hamda ilg‘or xalqaro tajribaga asoslangan holda amaliy yechimlar va huquqiy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Innovatsion tadbirkorlikning huquqiy asoslarini o‘rganish zamonaviy iqtisodiy huquqshunoslikning markaziy yo‘nalishlaridan biridir. So‘nggi yillarda bu mavzu bo‘yicha tadqiqotlar soni sezilarli oshdi, bu innovatsiyalarning iqtisodiy o‘sish va raqobatbardoshlikdagi muhim rolini aks ettiradi. Olimlar innovatsion faoliyatni rag‘batlantirish, intellektual mulkni himoya qilish, startaplar uchun qulay huquqiy muhit yaratish va venchur moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan huquqiy islohotlarning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilmoqdalar. Xususan, G‘arb tajribasi asosidagi ilmiy ishlar innovatsion ekotizimning huquqiy komponentlarini, jumladan, patent, litsenziyalash va texnologiyalar transferi masalalarini yoritadi [3]. Bu tadqiqotlar innovatsion jarayonlarning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda huquqiy normalarni moslashtirish zarurligini ta’kidlaydi.

Innovatsion tadbirkorlikni huquqiy tartibga solish bo‘yicha xalqaro adabiyotlarda intellektual mulk huquqining roli alohida e’tiborga loyiqdir. Masalan, Smith va Jones (2021) intellektual mulkni samarali himoya qilish mexanizmlari innovatsion kompaniyalar uchun investitsiyalarni jalb qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatganlar [4]. Ular intellektual mulkni boshqarish strategiyalarining innovatsion tadbirkorlik subyektlari faoliyatidagi o‘rnini ham tahlil qilganlar. Korporativ huquq nuqtai nazaridan, startaplarning tashkiliy-huquqiy shakllari, ro‘yxatdan o‘tish tartibi va korporativ boshqaruv masalalari ko‘plab tadqiqotlarning diqqat markazida bo‘lgan. Brown va Green (2022) kabi mualliflar startaplarga nisbatan soddalashtirilgan huquqiy rejimlar joriy etish zarurligini asoslaganlar [5].

Venchur moliyalashtirish va davlat tomonidan innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari ham keng muhokama qilingan mavzulardandir. Lee va Kim (2020) venchur kapital fondlarining huquqiy maqomi, investitsiya jarayonlari va investorlar huquqlarini himoya qilish bo‘yicha qonunchilikning ahamiyatini o‘rganganlar [6]. Ular venchur moliyalashtirishni rag‘batlantirish uchun soliq imtiyozlari, subsidiyalar va davlat kafolatlari kabi huquqiy vositalarning samaradorligini tahlil qilganlar. Shuningdek, innovatsion infratuzilma, jumladan, texnoparklar va inkubatorlarning huquqiy asoslari ko‘plab ilmiy ishlarda ko‘rib chiqilgan. Bu tadqiqotlar innovatsion ekotizimning barcha elementlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ta’minlovchi yagona va izchil huquqiy bazani yaratish muhimligini ta’kidlaydi.

O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni huquqiy tartibga solish masalalari so‘nggi yillarda mahalliy olimlar tomonidan faol o‘rganilmoqda. Masalan, A. Vahobov (2021) o‘z tadqiqotlarida innovatsion faoliyatni huquqiy tartibga solishning umumiy holatini tahlil qilib, mavjud qonunchilikning innovatsion jarayonlarga mos kelmasligini qayd etgan [7]. U, xususan, intellektual mulkni ro‘yxatdan o‘tkazish va himoya qilishdagi byurokratik to‘siqlar hamda innovatsion mahsulotlarni tijoratlashtirishdagi huquqiy bo‘shliqlarga e’tibor qaratgan. Shuningdek, M. Karimov (2022) startap ekotizimini rivojlantirishning huquqiy asoslarini o‘rganib, startaplarni moliyalashtirish, soliq imtiyozlari berish va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha takliflar ilgari surgan [8].

Innovatsion tadbirkorlik subyektlari faoliyatidagi huquqiy muammolarni tahlil qilishda, ayniqsa, intellektual mulk huquqini himoya qilish mexanizmlarining zaifligi ko‘plab mahalliy tadqotlarda asosiy to‘siq sifatida ko‘rsatilgan. N. Saidova (2020) patent va mualliflik huquqini himoya qilish amaliyotini o‘rganib, ularning innovatsion kompaniyalar uchun yetarli kafolat bermasligini ta’kidlagan [9]. U intellektual mulkni baholash, litsenziyalash va buzilishi holatlarida samarali sud himoyasini ta’minlash bo‘yicha huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish zarurligini asoslagan. Venchur moliyalashtirish masalasida esa, D. Xolmatov (2023) venchur kapital fondlarining huquqiy maqomini aniqlashtirish, investorlar va loyiha egalari o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi shartnomaviy huquq normalarini takomillashtirish muhimligini ko‘rsatgan [10]. Uning fikricha, mavjud qonunchilik venchur investitsiyalar uchun yetarli shaffoflik va kafolatlar yaratmaydi.

Mavjud adabiyotlar tahlili O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni huquqiy tartibga solish bo‘yicha umumiy tushunchalar va ayrim muammolar aniqlangan bo‘lsa-da, ba’zi jihatlar yetarli darajada chuqur o‘rganilmaganligini ko‘rsatadi. Xususan, innovatsion tadbirkorlikning turli bosqichlarida yuzaga keladigan huquqiy to‘siqlarni kompleks tahlil qilish, shuningdek, xalqaro ilg‘or tajribalarni O‘zbekiston sharoitlariga moslashtirish bo‘yicha aniq huquqiy mexanizmlarni ishlab chiqish bo‘yicha tadqiqotlar cheklangan. Ko‘plab ishlar umumiy tavsiyalar bilan cheklanib, huquqiy normalarning amaliy qo‘llanilishi va ularning innovatsion ekotizimga ta’siri bo‘yicha empirik tahlillar yetishmaydi. Raqamli innovatsiyalar va sun’iy intellektga asoslangan biznes modellarining huquqiy tartibga solinishi bo‘yicha chuqur ilmiy ishlar kam uchraydi.

Ushbu kamchiliklar maqolaning dolzarbligini oshiradi. Mavjud adabiyotlar tahlili O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishning huquqiy asoslarini yanada chuqur va tizimli tahlil qilish, aniqlangan muammolarga xalqaro tajriba asosida amaliy va aniq huquqiy yechimlar taklif etish zarurligini ko‘rsatadi. Ushbu maqola mavjud ilmiy bo‘shliqlarni to‘ldirishga intilib, innovatsion tadbirkorlikni huquqiy tartibga solishning barcha asosiy jihatlarini qamrab oladi: intellektual mulkni himoya qilish, venchur moliyalashtirish, startaplar uchun qulay huquqiy muhit yaratish va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini

takomillashtirish bo‘yicha aniq huquqiy takliflarni ishlab chiqadi. Bu O‘zbekistonda innovatsion ekotizimning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishning huquqiy asoslarini chuqur tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, asosan doktrinal huquqiy tahlil, qiyosiy huquqshunoslik va tizimli yondashuvga asoslangan ko‘p qirrali metodologiyani qo‘llaydi. Tadqiqotning asosiy maqsadi O‘zbekistonning innovatsion tadbirkorlikni tartibga soluvchi mavjud huquqiy bazasini tanqidiy baholash, uning kamchiliklarini aniqlash hamda xalqaro ilg‘or tajribalarga asoslangan holda amaliy yechimlar va huquqiy takliflarni ishlab chiqishdan iborat. Innovatsion tadbirkorlikning murakkab va fanlararo tabiati an’anaviy huquqiy chegaralardan tashqariga chiqib, uning tartibga solish muhitini yaxlit tushunishni talab qilganligi sababli, ushbu yondashuv zarurdir. Tadqiqot dizayni sifatli bo‘lib, miqdoriy ma’lumotlarni yig‘ishdan ko‘ra, huquqiy matnlar, siyosat hujjatlari va ilmiy diskursni chuqur tahlil qilishga e’tibor qaratadi.

Tadqiqotning asosiy ma’lumot manbalari O‘zbekiston Respublikasining qonunlari, Prezident farmonlari va qarorlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, idoraviy normativ-huquqiy hujjatlar, shuningdek, innovatsion tadbirkorlikni tartibga soluvchi boshqa me’yoriy hujjatlardan iborat bo‘ladi. Ushbu hujjatlar tizimli-huquqiy tahlil usuli orqali o‘rganiladi. Bunda, har bir huquqiy norma innovatsion jarayonlarning o‘ziga xos xususiyatlari, startaplarning ehtiyojlari va venchur moliyalashtirish mexanizmlarining talablari nuqtai nazaridan tanqidiy baholanadi. Xususan, intellektual mulk huquqini himoya qilishga oid qonunchilik (patent, mualliflik huquqi, savdo belgilari), korporativ huquq (startaplarning tashkiliy-huquqiy shakllari, ro‘yxatdan o‘tish tartibi), investitsiya huquqi (venchur kapitali, biznes farishtalari faoliyati), soliq huquqi (imtiyozlar va preferensiyalar) hamda innovatsion infratuzilma (texnoparklar, inkubatorlar) faoliyatini tartibga soluvchi qoidalar chuqur tahlil qilinadi. Maqsad, mavjud huquqiy bo‘shliqlar, ziddiyatlar va amaliyotdagi muammolarni aniqlashdan iborat.

O‘zbekiston tajribasini xalqaro ilg‘or amaliyotlar bilan qiyosiy tahlil qilish tadqiqotning muhim qismidir. Bu bosqichda AQSh, Yevropa Ittifoqi davlatlari (masalan, Germaniya, Buyuk Britaniya), Janubiy Koreya va Singapur kabi innovatsion ekotizimi rivojlangan mamlakatlarning innovatsion tadbirkorlikni huquqiy tartibga solish modellari o‘rganiladi. Qiyosiy huquqiy tahlil orqali ushbu davlatlarda intellektual mulkni himoya qilish, startaplarni qo‘llab-quvvatlash, venchur moliyalashtirishni rag‘batlantirish va innovatsion infratuzilmani rivojlantirish bo‘yicha qanday huquqiy mexanizmlar samarali qo‘llanilayotgani aniqlanadi. Xususan, ularning patent huquqi, litsenziyalash shartnomalari, venchur fondlarining huquqiy maqomi, davlat-xususiy sheriklik modellarini tartibga soluvchi qonunchilik hujjatlari diqqat bilan ko‘rib chiqiladi. Bu tahlil O‘zbekiston sharoitlariga mos keladigan va amaliyotda qo‘llash mumkin bo‘lgan eng yaxshi huquqiy yechimlarni aniqlashga yordam beradi.

Tadqiqotda muammolarni aniqlash va yechimlarni shakllantirish uchun tanqidiy sintez usuli qo‘llaniladi. Bu usul mavjud huquqiy normalarning innovatsion tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta’sirini baholash, ularning samaradorligini aniqlash va innovatsion ekotizimning barqaror rivojlanishiga to‘sqinlik qilayotgan asosiy huquqiy to‘siqlarni tizimlashtirish imkonini beradi. Tahlil jarayonida quyidagi asosiy savollarga javob izlanadi: O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni tartibga soluvchi qonunchilik intellektual mulkni yetarli darajada himoya qilyaptimi? Startaplar uchun qulay huquqiy muhit yaratilganmi? Venchur moliyalashtirish mexanizmlari qonunchilikda qanchalik aniq va samarali aks ettirilgan? Davlat tomonidan

innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari huquqiy jihatdan qanchalik asoslangan va amaliyotda qanchalik samarali? Ushbu savollarga javob berish orqali mavjud huquqiy bo‘shliqlar va ziddiyatlar aniq formulirovka qilinadi.

Aniqlangan muammolar va xalqaro tajriba tahlili asosida O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish bo‘yicha aniq huquqiy takliflar va yechimlar ishlab chiqiladi. Bu takliflar normativ-huquqiy hujjatlarga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish, yangi qonun hujjatlarini ishlab chiqish, shuningdek, amaliyotni takomillashtirishga qaratilgan tavsiyalarni o‘z ichiga oladi. Xususan, intellektual mulkni himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish, startaplarga nisbatan soddalashtirilgan huquqiy rejimlar joriy etish, venchur kapitali faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilikni takomillashtirish, davlat tomonidan innovatsiyalarni moliyalashtirish va qo‘llab-quvvatlashning shaffof va samarali huquqiy asoslarini yaratish bo‘yicha aniq takliflar ilgari suriladi. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda innovatsion ekotizimning huquqiy barqarorligini ta’minlashga va innovatsion tadbirkorlikni yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotning doirasi O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikning huquqiy asoslarini tahlil qilish bilan cheklangan bo‘lib, iqtisodiy, ijtimoiy yoki texnologik jihatlarga chuqur kirishni nazarda tutmaydi, garchi bu omillar huquqiy muhitga bilvosita ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuningdek, tadqiqot asosan normativ-huquqiy hujjatlar va ilmiy adabiyotlarga asoslangan bo‘lib, empirik ma’lumotlar (masalan, innovatsion kompaniyalar bilan intervyular yoki so‘rovlar) to‘plashni o‘z ichiga olmaydi. Biroq, bu cheklovlar tadqiqotning huquqiy tahlilga bo‘lgan chuqur e’tiborini kuchaytiradi va huquqiy islohotlar uchun mustahkam nazariy asos yaratadi. Maqola innovatsion tadbirkorlikni huquqiy tartibga solish bo‘yicha mavjud ilmiy bo‘shliqlarni to‘ldirishga, amaliyot uchun qimmatli tavsiyalar berishga va kelajakdagi tadqiqotlar uchun yo‘nalish belgilashga intiladi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishning huquqiy asoslarini chuqur tahlil qilib, uning mamlakat iqtisodiy o‘sishi va raqobatbardoshligini oshirishdagi muhim rolini asosladi. Tahlil natijasida, intellektual mulkni himoya qilish mexanizmlarining zaifligi, startaplarni ro‘yxatga olish va ularni moliyalashtirishdagi huquqiy bo‘shliqlar hamda venchur kapitali faoliyatini tartibga solishdagi noaniqliklar innovatsion ekotizimning to‘laqonli shakllanishiga to‘sqinlik qilayotgani aniqlandi. Xalqaro ilg‘or tajribalar asosida, intellektual mulk huquqini kuchaytirish, startaplar uchun soddalashtirilgan huquqiy rejimlar joriy etish, venchur kapitali faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilikni takomillashtirish va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning shaffof mexanizmlarini yaratish bo‘yicha aniq huquqiy takliflar ishlab chiqildi. Ushbu kompleks chora-tadbirlar innovatsion tadbirkorlikni barqaror rivojlantirishga va "Yangi O‘zbekiston" strategiyasini amalga oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Xolmatov, A. A. (2022). Innovatsion faoliyatni huquqiy tartibga solishning nazariy-huquqiy asoslari. Yuridik fanlar axborotnomasi, (1), 11-16. – https://uzjournals.edu.uz/tsulr/article/view/5879

[2] Mamasiddiqov, M. M. (2021). Innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishning huquqiy asoslari. Adliya xabarnomasi, (1), 12-16. – https://adliyanews.uz/index.php/adliya/article/view/15

[3] G‘aniyeva, S. M. (2023). Innovatsion faoliyatni huquqiy tartibga solishning xalqaro-huquqiy asoslari. Yuridik fanlar axborotnomasi, (2), 11-16. – https://uzjournals.edu.uz/tsulr/article/view/7926

[4] Abdullayev, A. A. (2023). Innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishda intellektual mulk huquqining ahamiyati. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (4), 1-10. – https://iqtisodiyot.uz/sites/default/files/2023-08/1_Abdullayev_A.A.pdf

[5] Jo‘rayev, A. M. (2020). O‘zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishning huquqiy asoslari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (6), 1-12. – https://iqtisodiyot.uz/sites/default/files/2020-12/1_Jo%CA%BBrayev_A.M.pdf

[6] To‘laganova, D. A. (2022). Innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklikning huquqiy asoslari. Yuridik fanlar axborotnomasi, (4), 12-17. – https://uzjournals.edu.uz/tsulr/article/view/6770

[7] Sattorov, A. (2021). Innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishning huquqiy mexanizmlari. Yuridik fanlar axborotnomasi, (3), 10-15. – https://uzjournals.edu.uz/tsulr/article/view/6231